

Till Socialdepartementet

Svenska Rättspsykiatriska Föreningens synpunkter på innehållet i betänkandet Psykiatrin och lagen- tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17)

Majoriteten av de medlemmar i Svenska Rättspsykiatriska Föreningen som valt att uttrycka sig genom detta remissvar ställer sig positiva till att straff och vård skiljs åt för psykiskt störda lagöverträdare genom att krav på tillräknelighet införs och överlämnande till rättspsykiatrisk vård avskaffas som påföljd. Detta bedöms utgöra en harmonisering med övrig europeisk lagstiftning på området. Det föreligger dock oro hos medlemmarna var "ribban" skall ligga för att en lagöverträdare skall anses inte "förstå gärningens innebörd" till följd av allvarlig psykisk störning och de övriga grundtillstånden. I vissa europeiska lagstiftningar förefaller denna ribba ligga mycket högt, något som Svenska Rättspsykiatriska Föreningen är negativ till.

Medlemmarna är till stora delar stolta över den vård och rehabilitering psykiskt störda lagöverträdare har tillgång till i Sverige, antingen genom dom till LRV eller genom vård enligt akut LRV. Utredaren har visserligen vid upprepade tillfällen poängterat att det inte varit utredningens uppdrag att i omfattande grad penetrera lagändringens praktiska konsekvenser. Det bedöms dock att följande områden inte belysts tillräckligt: hur personer med allvarlig psykisk störning, vilka ej bedömts vara otillräkneliga, kommer att tas om hand inom Kriminalvården, vem som skall ansvara för särskilda skyddsenheter och vem som skall ha ansvar för stödenheter? Vi anser inte att de erfordrade kraven på erfarenhet, kompetens och miljö vid sådan vård är tillräckligt belysta och det är inte heller klarlagt vem som skall vara huvudman för verksamheterna. Vi menar att det vore olämpligt om sådan vård enbart bedrivs

av enstaka sjuksköterskor och läkare på konsultbasis utan vill understryka vikten av en adekvat och anpassad vårdmiljö med anställd vårdutbildad personal i alla personalkategorier. Vi anser att det samarbete som under lång tid byggts upp mellan rättspsykiatri och socialtjänst är väsentlig för att personer med allvarlig psykisk störning skall få ett värdigt liv och att risken för nya brott minimeras.

Svenska Rättspsykiatriska Föreningen ställer sig frågande till utredningens bedömning att rättspsykiatrisk vård inte längre skall vara benämningen på sådan psykiatrisk (tvångs)vård som ges under verkställighet av påföljder som innefattar frihetsberövande under anhållnings- eller häktningstid eller under en rättspsykiatrisk undersökning. Utredningen förefaller basera denna åsikt på att de tidigare särskilda (lägre) kraven för psykiatrisk tvångsvård upphör för dessa grupper. Dock föreslår utredningen att dömda personer skall vårdas åtskilt från icke-dömda. Alltså kommer en skillnad mellan dömda och icke-dömda personer som vårdas inom psykiatrisk vård att kvarstå trots att båda grupper kommer att vårdas enligt samma lagstiftning. Den rättspsykiatriska öppen- och slutenvården har en stor kompetens i att bemöta och vårda psykiskt störda lagöverträdare, så väl de med akuta och övergående tillstånd som de med svårbehandlade långvariga tillstånd. Det bedöms att behovet av dagens särskilda kompetens att psykiatriskt vårda dömda personer på ett säkert, respektfullt och framgångsrikt sätt kommer att kvarstå, vare sig personerna har dömts till sådan vård, som idag, eller överlämnats till den enligt en ny lag om psykiatrisk tvångsvård. Denna psykiatriska vård av psykiskt störda lagöverträdare heter rättspsykiatri och bör, enligt Svenska Rättspsykiatriska Föreningens medlemmar fortsätta att benämnas på detta sätt.

Att psykiskt störda lagöverträdare, utan kvarstående vårdbehov, i nuläget fortsätter att vårdas på rättspsykiatriska kliniker, på grund av befarad farlighet, anser Svenska Rättspsykiatriska

Föreningen strida mot etiska principer inom psykiatrin. Medlemmarna bedömer att detta skulle avhjälpas i och med det aktuella lagförslaget. Medlemmarna anser att när en person begått en allvarlig otillåten gärning och bedömts vara otillräknelig så skall bedömningen av när personen kan vistas hela eller delar av tiden ute i samhället göras med noggrannhet varför vi anser att det är befogat med någon form av utvidgad rättslig prövning i sådana fall. Däremot anser Svenska Rättspsykiatriska Föreningen att det är etiskt problematiskt att särskilja allvarligt psykiskt störda lagöverträdare, som begår en förhållandevis liten andel av den totala mängden våldsbrott i samhället, från övriga lagöverträdare i frågan om att kunna bli föremål för särskilda skyddsåtgärder efter avtjänat straff. Vi menar att behovet av samhällsskyddsåtgärder bör utredas vidare och att en sådan utredning bör gälla samtliga lagöverträdare.

Förslag till lag om psykiatrisk tvångsvård

Medlemmarna delar utredarens förslag att psykiatrisk tvångsvård **ska** ges om patienten uppfyller förutsättningarna för psykiatrisk tvångsvård. Med nuvarande lags formulering att tvångsvård **får** ges kan det till exempel inte uteslutas att en svår platssituation i gränsfall kan påverka beslutet om att skriva ett vårdintyg eller ej. Vad gäller grundläggande förutsättningar för tvångsvård delar vi utredarens förslag att tvångsvård skall kunna ges om det är sannolikt att patienten kan få sin psykiska funktionsförmåga avsevärt förbättrad genom att vård kommer till stånd eller avsevärt försämrad om vård uteblir. Vi vill dock påminna om att i tidigare lagstiftning (LSPV) krävdes att ett vårdintyg i dessa fall utfärdades av specialistläkare. I en situation där det är sannolikt att patienten kan utgöra en fara för sitt eget eller andras liv eller hälsa synes det väsentligt att ett tidigt ingripande görs. Det bör även beaktas att många

personer söker hjälp och önskar ineliggande vård i ett tidigt skede av en sjukdomsperiod men, på grund av platsbrist, inte kan beredas detta; något som kan medföra att tvångsvård måste tillgripas i ett senare skede vilket framstår som etiskt problematiskt.

Svenska Rättspsykiatriska Föreningen ställer sig tveksam till att en tvångsåtgärdsnämnd i realtid skall besluta om huruvida fastspänning i bälte eller avskiljning skall få fortsätta eller ej och att beslut skall kunna överklagas till förvaltningsdomstol. Här behöver även utredas hur man skall förfara om tvångsåtgärdsnämnd och aktuell klinik har olika uppfattningar angående en akut pågående tvångsåtgärd. Teoretiskt torde en situation kunna uppstå där arbetsmiljö för personal och vårdmiljö för medpatienter kan stå i motsättning till värnande om att patienten ej skall utsättas för tvångsåtgärder. En komplettering av dagens system med individuallapporter då en tidsgräns för tvångsåtgärd överstigs, men med tillägg av en omgående granskning av en tvångsåtgärdsnämnd eller Socialstyrelsen, torde innebära ett mera rimligt förfarande.

Vi delar inte utredarens förslag att underrättelse **utan dröjsmål** skall inges vid fasthållning för medicinsk undersökning eller behandling. Vi anser att man inom vården så långt det någonsin är möjligt undviker medicinering under fasthållning eftersom detta ger risker för skada på alla inblandade. Vi anser det inte meningsfullt att onödigtvis belasta vården med akuta skrivelser vid dessa tillfällen.

Enligt 7 kap 4 § skall vårdgivaren få besluta om allmänt fotograferingsförbud. Det synes även angeläget med hänsyn till patienters integritet att ej heller ljudinspelningar får göras.

Vi befarar att utredarens förslag enligt 6 kap 22 §, angående patienter som tvångsmedicineras i öppen psykiatrisk tvångsvård, kan medföra att personer med ett behov av psykiatrisk

dygnetruntvård istället kan hållas kvar i mindre anpassade miljöer till exempel i fängelse, med hjälp av insatser av detta slag. Medlemmarna anser att det inte är lämpligt att psykiatrisk tvångsmedicinering ges på en Kriminalvårdsanstalt.

Förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder

Då utredningen adresserat frågan om samhällsskydd, har endast de lagöverträdare som funnits otillräkneliga eller allvarligt psykiskt störda omtalats. Denna begränsade grupp lagöverträdare har endast en marginell inverkan på den totala våldsbrottsligheten. Vad gäller frågan om samhällsskydd mot våldsbrott bör hänsyn även tas till andra grupper av lagöverträdare, som är både fler och farligare än de allvarligt psykiskt störda. Andra typer av åtgärder som skulle kunna reducera risk för våldsbrott bör även beaktas, till exempel effektiva åtgärder mot missbruk.

Vi anser det etiskt problematiskt om psykiskt störda lagöverträdare, som dömts till ett fängelsestraff, efter avtjänande av detta fängelsestraff skall särbehandlas genom särskilda skyddsåtgärder till skillnad från andra gärningsmän där risken för förnyad brottslighet kan vara förhöjd.

Däremot synes det angeläget att en person som bedömts som otillräknelig och därmed ej ådömts fängelsestraff för en allvarlig otillåten gärning, blir föremål för en noggrannare förvaltningsrättslig bedömning än andra psykiatriska patienter innan vederbörande får friförmåner eller blir utskrivna från psykiatrisk tvångsvård.

Förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning m.m.

Svenska Rättspsykiatriska Föreningen tillstyrker i stort förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning sett i förhållande till övriga delar av betänkandet.

Utlåtande angående undersökning av förutsättningarna för verkställighet av fängelse i sluten stödenhet och för särskilda skyddsåtgärder skall enligt 3 kap. 12 § kunna avges av den myndighet som regeringen bestämmer. Vi anser att det även här bör krävas att utlåtandet utförs av en rättspsykiatrisk undersökningsenhet eftersom det skall bedömas huruvida gärningsmannen fortfarande lider av en allvarlig psykisk störning och huruvida det finns behov av behandling eller omsorg i någon annan form vad gäller särskilda skyddsåtgärder. När det gäller bedömning av verkställighet av fängelse i en sluten stödenhet synes det även här väsentligt att detta avges av en rättspsykiatrisk undersökningsenhet med tvärprofessionell kompetens.

Svenska Rättspsykiatriska Föreningen, 2012-11-01